

ISSN 1999-4214 (print)

ISSN 2957-5095 (online)

ЕУРАЗИЯ ГУМАНИТАРЛЫҚ ИНСТИТУТЫНЫҢ

ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК

ЕВРАЗИЙСКОГО
ГУМАНИТАРНОГО
ИНСТИТУТА

BULLETIN

OF THE EURASIAN
HUMANITIES
INSTITUTE

№1/2026

Жылына 4 рет шығады
2001 ж. шыға бастаған

Выходит 4 раза в год
Начал издаваться с 2001 г.

Published 4 times a year
Began to be published in 2001

Астана, 2026

Бас редактор **Дауренбекова Л.Н.**
А.Қ. Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институтының доценті,
филология ғылымдарының кандидаты
Жауапты редактор **Алимбаев А.Е.**
А.Қ. Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институтының доценті,
философия докторы (PhD)

Редакция алқасы

Аймұхамбет Ж.Ә.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана, Қазақстан
Ақтаева К.	филология ғылымдарының докторы, профессор, А. Мицкевич атындағы Польша университеті, Познань, Польша.
Әбсадық А.А.	филология ғылымдарының докторы, профессор, А. Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай, Қазақстан
Аасланд Е.	философия докторы (PhD), профессор
Бредихин С.Н.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Солтүстік Кавказ федералды университеті, Ставрополь, РФ
Гайнуллина Ф.А.	филология ғылымдарының кандидаты, доцент Ә. Бөкейхан атындағы университеті, Семей, Қазақстан
Ермекова Т.Н.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан
Есиркепова К.Қ.	филология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, А. Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай, Қазақстан
Жүсіпов Н.Қ.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Торайғыров университеті, Павлодар, Қазақстан
Каранфил Г.	философия докторы (PhD), профессор, Комрат мемлекеттік университеті, Кишинев, Молдова
Курбанова М.М.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Алишер Навои атындағы Ташкент мемлекеттік өзбек тілі мен әдебиеті университеті, Ташкент, Өзбекстан
Қамзабекұлы Д.	ҚР ҰҒА академигі, филология ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана, Қазақстан
Құрысжан Л.Ә.	филология ғылымдарының кандидаты, профессор, Ханкук шетелтану университеті, Сеул, Оңтүстік Корея
Онер М.	философия докторы (PhD), профессор, Эгей университеті, Измир, Туркия
Олдфилд А.	Философия докторы (PhD), профессор, Каролина Университеті Каролина, АҚШ
Пименова М.В.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Шет ел тілдері институты, Санкт-Петербург, РФ
Сайфулина Ф.С.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Қазан федералды университеті, Қазан, Татарстан, РФ
Сенмез О.Ф.	философия докторы (PhD), профессор, Токат Газиосманпаша университеті, Токат, Түркия

Редакцияның мекенжайы: 010009, Астана қ., Жұмабаев даңғ., 4
Телефон/факс: (7172) 561 933; e-mail: eagi.vestnik@gmail.com, сайт: ojs.egi.kz

Еуразия гуманитарлық институтының Хабаршысы.

Меншіктенуші: «А.Қ. Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институты»

Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі Ақпарат комитетінде қайта есепке қойылды. Тіркеу № KZ92VPY00046970 17.03.2022

Басуға 27.03.2026 ж. қол қойылды. Пішімі 60*84 1\8. Қағаз офсеттік Көлемі. БТ.

Таралымы 200 дана. Бағасы келісім бойынша. Тапсырыс № 89

«Ақтаев У.Е.» баспасында басылып шықты

© А.Қ. Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институты

Главный редактор **Дауренбекова Л.Н.**
Кандидат филологических наук, доцент Евразийского гуманитарного института имени
А.К. Кусаинова
Ответственный редактор **Алимбаев А.Е.**
Доктор философии (PhD), доцент Евразийского гуманитарного института имени
А.К. Кусаинова

Редакционная коллегия

Аймухамбет Ж.А.	доктор филологических наук, профессор, ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан
Актаева К.	доктор филологических наук, профессор, университет имени Адама Мицкевича, Познань, Польша.
Абсадық А.А.	доктор филологических наук, профессор, Костанайский региональный университет имени А.Байтурсынова, Костанай, Казахстан
Аасланд Е.	доктор философии (PhD), профессор
Бредихин С.Н.	доктор филологических наук, профессор, Северо-Кавказский федеральный университет, Ставрополь, РФ
Гайнуллина Ф.А.	кандидат филологических наук, доцент университет имени А. Бокейхана, Семей, Казахстан
Ермекова Т.Н.	доктор филологических наук, профессор, Казахский национальный женский педагогический университет, Алматы, Казахстан
Есиркепова К.К.	кандидат филологических наук, профессор, Костанайский региональный университет имени А. Байтурсынова, Костанай, Казахстан
Жусипов Н.К.	доктор филологических наук, профессор, Торайгыров университет, Павлодар, Казахстан
Каранфил Г.	доктор философии (PhD), профессор, Комратский государственный университет, Кишинев, Молдова
Курбанова М.М.	доктор филологических наук, профессор, Ташкентский государственный университет узбекского языка и литературы им. Алишера Навои, Ташкент, Узбекистан
Камзабекулы Д.	академик НАН РК, доктор филологических наук, профессор, ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан
Курсыжан Л.А.	кандидат филологических наук, профессор, Университет иностранных языков Ханкук, Сеул, Южная Корея
Онер М.	доктор философии (PhD), профессор, Эгейский университет, Измир, Турция
Олдфилд А.	доктор философии (PhD), профессор, Университет Каролины Каролина, США
Пименова М.В.	доктор филологических наук, профессор, Институт иностранных языков, Санкт-Петербург, РФ
Сайфулина Ф.С.	доктор филологических наук, профессор, Казанский федеральный университет, Казань, Татарстан, РФ
Сенмез О.Ф.	доктор философии (PhD), профессор, Университет Токат Газиосманпаша, Токат, Турция

Адрес редакции: 010009, г. Астана., пр. Жумабаева, 4
Телефон/факс: (7172) 561 933; e-mail: eagi.vestnik@gmail.com, сайт: ojs.egi.kz

Вестник Евразийского гуманитарного института.
Собственник: «Евразийский гуманитарный институт имени А.К. Кусаинова».
Министерством информации и общественного развития Республики Казахстан Комитет информации постановлено на переучет № KZ92VPY00046970 17.03.2022
Подписано в печать 27.03.2026 г. Формат 60*84 1\8. Бум. типогр.
Тираж 200. Цена согласовано. Заказ № 89
Напечатано в издательстве «У.Е. Актаева»

©Евразийский гуманитарный институт имени А.К. Кусаинова

Chief Editor **Daurenbekova L.N.**

Candidate of Philological Science, Associate Professor of the A.K. Kussayinov Eurasian Humanities Institute

Editor-in-Chief **Alimbayev A.E.**

Doctor of Philosophy (PhD), Associate Professor of the A.K. Kussayinov Eurasian Humanities Institute

Editorial Board

- Aimuhambet Zh.A.** Doctor of Philological Sciences, Professor, L.N. Gumilyov ENU, Astana, Kazakhstan
- Aktayeva K.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Poznan Adam Mitskevich University, Poznan, Poland
- Absadyk A.A.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Kostanay Regional University named after A.Baitursynov, Kostanay, Kazakhstan
- Aasland E.**
- Bredikhin S.N.** Doctor of Philological Sciences, Professor, North-Caucasus Federal University, Stavropol, RF
- Гайнуллина Ф.А.** Candidate of Philological Sciences, Associate Professor Alikhan Bokeikhan University, Semey, Kazakhstan
- Yermekova T.N.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Kaz. National Women's Pedagogical University. Almaty, Kazakhstan
- Yesirkepova K.K.** Candidate of Philological Sciences, Professor, Kostanay Regional University named after A.Baitursynov, Kostanay, Kazakhstan
- Zhusipov N.K.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Toraighyrov University, Pavlodar, Kazakhstan
- Karanfil G.** Doctor of Philological (PhD), Professor, Komrat Devlet Univerditesi, Kishinev, Moldova
- Kurbanova M.M.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature named after Alisher Navoyi, Tashkent, Uzbekistan
- Kamzabekuly D.** Academician of NAS RK, Doctor of Philological Sciences, Professor, L.N. Gumilyov ENU, Astana, Kazakhstan
- Kuryszhn L.A.** Candidate of Philological Sciences, Professor, Hankuk University of Foreign Studies Seoul Korea
- Oner M.** Doctor of Philological (PhD), Professor, Aegean University, Izmir, Turkey
- Oldfield A.** Doctor of Philological (PhD), Professor, Coastal Carolina University Carolina, USA
- Pimenova M.V.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Foreign Languages Institute, St-Petersburg, RF
- Seifullina F.S.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Kazan Federal University, Kazan, Tatarstan, RF
- Senmez O.F.** (PhD), Professor, Tokat Gaziosmanpasa University, Tokat, Turkey

Editorial address: 010009, Astana., 4, Prospect Zhumabayev

Tel/Fax: (7172) 561 933; e-mail: eagi.vestnik@gmail.com, сайт: ojs.egi.kz

Bulletin of the Eurasian Humanities Institute.

Owner: «A.K. Kussayinov Eurasian Humanities Institute».

The Ministry of Information and Public Development of the Republic of Kazakhstan Information Committee decided to re-register No. KZ92VPY00046970 17.03.2022

Signed for printing 27.03.2026 Format 60 * 84 1 \ 8. Paper. Printing house

Circulation 200. Price agreed. Order No. 89

Printed in the publishing house of «U.E. Aktaev»

МАЗМҰНЫ — СОДЕРЖАНИЕ — CONTENTS

ТІЛ БІЛІМІ – ЯЗЫКОЗНАНИЕ – LINGUISTICS

АКМАГАМБЕТОВА Б.Е., САРСЕКЕ Г.Ә., ШАХИН И.	Сұхбат дискурсындағы коммуникативті стратегия мен тактика: қолданыс ерекшеліктері	7
БЕРГІБАЕВА Д.Қ., КЕНЖЕҒАЛИЕВ С.А., СЕРДАЛИНА С.К.	Ділдік лексикон және қостілділік	22
DOSZHAN Z.A., YERSULTANOVA G.T., KNASSANOVA M.T.	Lexicalising myth and cultural memory: a comparative study of kazakh and english mythologemes	31
ЕСКЕЕВА М.Қ., РАЙНБЕКОВА Г.С.	Түркі халықтарының тұрмыстық лексикасы: тарихи және мәдени аспектілері	40
ЖЫЛКЫБАЕВА М.С., САПАРБАЙҚЫЗЫ Ш., СПАТАЕВА С.Т.	Қытай және басқа да шығыс дереккөздеріндегі көне түркі қала атауларында кездесетін -кент/-кет формантының тарихи-лингвистикалық ерекшеліктері	48
ИСКАКОВА Г.Ж., ТЛЕУБЕРДИНА Г.Т., ТАҢСЫҚБАЙ Ә.Қ.	Көркем мәтінді комикс форматына бейімдеудің лингвистикалық негіздері: отандық әдебиетке шолу	57
МАНАПБАЕВА Ж.Ж., АЛПЫСБАЕВА А.Е., ЖУСУПОВА А.У.	Аударма сапасын бағалау тәжірибесі	67
ОСПАНОВА Ф.А., БАЛХИМБЕКОВА П.Ж.	Бизнес терминологиясындағы кірме сөздердің ерекшеліктері	79
SAKYEVA G.O., IBRAIMOVA L.A.	The importance of lexical classification of film discourses in creating a multimedia corpus (based on the film “Alty jasar Alpamys” (“Six-year-old Alpamys”))	90

ӘДЕБИЕТТАНУ – ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ – LITERATURE STUDIES

АБДУЛЛИНА А.Б., СҰЛТАҒАЛИЕВА О.Қ., СЕЙСЕМБАЕВА Ж.А.	Қазіргі қазақ поэзиясындағы ұлттық мінез поэтикасы мен символикасы	98
ALIYEV Y.N., TOIBAZAR A.M., TURDALI T.	The historical figure and the epic hero in kazakh epic poetry (based on the epic of Edige)	108
АЛИМКАНОВА Г.Б., ЖҮСІПОВ Н.Қ.	Ғалым Едіге Тұрсыновтың түркі халықтары фольклоры туралы тұжырымдары	121
ӘЛТАЙ А.Д., ЖӘЛЕЛОВА М.С., ҚИАРЫСТАНОВА Г.Қ.	Қадыр Мырза Әли поэзиясындағы ауыл концептісі және ұлттық болмыс	130
БАКИРОВА Ш.А., БАЙМЫШ Л.Қ.	Ж. Бектұров шығармаларындағы азаттық сарын	140
YERZHANOVA F.M., IBRAEVA ZH.B., MUKANOVA ZH. R.	Reinterpreting the fairy tale: modern trends in kazakhstani children’s literature	151

GALYMZHANOVA Z.T., BAYTANASOVA K.M., KALIYEV A.K.	The narrative structure in S. Seifullin's novel «A hard road, a perilous journey»	162
ИБРАГИМОВА Д.Қ., АСЫЛБЕКҰЛЫ С., ТОҚШЫЛЫҚОВА Г.Б.	Жазушы Сайын Мұратбековтің сыншылық қыры	171
ИХСАН Д.М.	Түркістан мерзімді баспасөзінде ұлттық фольклордың жариялануы мен зерттелуі	181
КЕНЖЕҚОЖАЕВА А.М., ЖУСАНБАЕВА С.Б.	Метапоэтиканың метамәтіндік өлшемдері (А. Құнанбайұлы шығармашылығы негізінде)	192
МАКАТОВА А.А., ӘБСАДЫҚ А.А.	«Абай», «Сана», «Таң» журналдарындағы қазақ фольклор материалдары	202
МҰСТОЯПОВА А.Т., ИБРАИМОВА Ж.Ж., ЖАМАНОВА Ж.Ж.	Джордж Оруэлдің «1984» романындағы псевдокарнавал поэтикасы	211
НҮРБАЕВА А.Н., ТӨЛЕБАЕВА Қ., ДАУРЕНБЕКОВА Л.Н.	Прецеденттік құбылыстардың көркем мәтіндегі қолданысы (Шәкәрім Құдайбердіұлы шығармалары негізінде)	222
НҮРБАНОВА А.Қ.	Мәшһүр Жүсіп Көпейұлы шығармаларындағы білім мен тәрбие құндылықтары	235
СӘРСЕНБАЕВА Ж.Б., ҚҰРМАНБАЙ А.П., ОБАЕВА Г.С.	Айгүл Кемелбаеваның «Мұнара» романындағы әйел бейнесі: архетип және сана трансформациясы	245
СЕЙПУТАНОВА А.Қ., НУРЛАНОВА А.Н.	Ш. Құдайбердіұлының «Түрік, қырғыз-қазақ һәм хандар шежіресіндегі» қазақ рулары туралы мәліметтердің тарихи негізі	257
ХАМИДОВА А.Х., КАНАФИНА М.А., ЖУМСАКБАЕВ А.Т.	Женский иронический детектив как форма социокультурного комментария (на материале романа Дарьи Донцовой «Маникюр для покойника»)	267

ТІЛ ЖӘНЕ ӘДЕБИЕТТІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ – МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ – METHODOLOGY OF TEACHING LANGUAGE AND LITERATURE

КАЙЫРБАЕВА Ж.К., РАХМЕТОВА Р.С.	Оқушылардың сөзсаптамын тілдесім әрекеті негізінде дамытудың педагогика-психологиялық аспектісі	275
KOILYBAYEVA R.K., KUSMANOVA K.A.	Formation of family values in children on the basis of family discourse	388
МАЖИЕВА Н.А., БАЛТАБАЕВА Н.С., А.БЕРКЕНОВА Р.	ЖОО-да қазақ эпостарды жобалық әдістеме арқылы оқыту	299
ОРАЗ А.Н., МАЛИКОВ Қ.Т., РАМАЗАНОВА Г.Х.,	Қазақ тілін оқытуда корпусстық тәсілдердің лексикалық дағдыларды қалыптастыруға ықпалы	309
ТЕЛГОЖАЕВА Қ.С., ОДАНОВА С.А., ЖАЙЛАУБАЕВА М.Қ.	Ұлттық-мәдени код негізіндегі виртуалды жиі жүйесі: тіл үйренушілердің икемді дағды күзіреттілігін қалыптастыру	334
ТОҒЫЗБАЙ Н.Б., ЕРСУЛТАНОВА Г.С., ЖУМАХАНОВА Н.Н.	ҚАЗТЕСТ жүйесіндегі өнімді сөйлеу әрекеттерінің ерекшеліктері	346

*А.Н. ОРАЗ¹Қ.Т. МАЛИКОВ²

Ө.Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті,
Шымкент, Қазақстан¹

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан²
(e-mail: Aydana.oral.1997@mail.ru¹, k.malikov@mail.ru²)

***ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУДА КОРПУСТЫҚ ТӘСІЛДЕРДІҢ ЛЕКСИКАЛЫҚ ДАҒДЫЛАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУҒА ЫҚПАЛЫ**

Аңдатпа. Бұл мақала қазақ тілін екінші тіл ретінде оқыту үдерісінде лингвистикалық корпус негізінде лексикалық дағдыларды қалыптастырудың әдістемелік моделін ғылыми тұрғыдан негіздеуге және оның тиімділігін эксперименттік жолмен дәлелдеуге арналады. Зерттеудің мақсаты – қазақ тілін оқытуда корпусық тәсілдер арқылы лексикалық дағдыларды қалыптастырудың ғылыми негізін талдай отырып, тәжірибеде тексерілген әдістемелік жүйенің тиімділігін қарастырады. Зерттеу барысында қолданбалы лингвистика, корпусық лингвистика және деректерге негізделген оқыту (Data-Driven Learning) қағидаларына сүйене отырып, лексикалық дағдылардың номенклатурасы айқындалды. Оқу материалы Қазақ тілінің ұлттық корпусы деректеріне негізделіп, жиілік талдауы, коллокациялық талдау (MI-score ≥ 3.0), конкорданс және KWIC әдістері арқылы іріктелді. Эксперименттік оқыту алты апта көлемінде бақылау және эксперименттік топтарда жүргізілді. Зерттеу нәтижелері SPSS 26.0 бағдарламасында өңделіп, paired samples t-test, independent samples t-test, ANOVA және Spearman корреляциясы арқылы талданды. Эксперимент нәтижелері корпусқа негізделген әдістеменің білім алушылардың лексикалық дағдыларына елеулі әсер ететінін көрсетті. Сонымен қатар білім алушылардың жазбаша жұмыстарындағы сөздік қордың байлығы TTR, MTLD және коллокациялық тығыздық көрсеткіштері арқылы анықталды. Зерттеудің ғылыми нәтижелері лингвистикалық корпусарды қазақ тілін оқытуда жүйелі қолданудың тиімділігін дәлелдеп, оқу бағдарламалары мен әдістемелік материалдарды жаңғыртуға ғылыми негіз ұсынады. Ғылыми мақаланың зерттеу болжамына сай корпусқа негізделген оқыту әдістерінің білім алушылардың лексикалық дамуына ықпалын эмпирикалық деректермен дәлелдейді. Алынған тұжырымдар қазақ тілін екінші тіл ретінде оқытуға арналған оқу бағдарламаларын, оқулықтар мен цифрлық білім беру ресурстарын ғылыми негізде жетілдіруге мүмкіндік береді.

Түйін сөздер: корпусық лингвистика, деректерге негізделген оқыту (DDL), лексикалық дағдылар, Қазақ тілінің ұлттық корпусы, жиілік талдауы.

Кіріспе. Соңғы жылдары тіл білімінде, соның ішінде тілдерді оқыту әдістемесінде деректерге негізделген тәсілдерді (data-driven learning) қолдану оқу үдерісінде жақсы нәтиже көрсете бастады. Сондықтан да бүгінгі білім беру үдерісінде корпусық лингвистика

* Мақала ҚР ҒЖБМ Ғылым комитеті қаржыландыратын AP25794379 «Қазақ тілін оқытуда корпусық лингвистиканы қолдану арқылы лексикалық дағдыларды қалыптастыруды зерттеу және оның әдістемесін әзірлеу» тақырыбындағы гранттық жобасы аясында әзірленді.

тілдік құбылыстарды эмпирикалық тұрғыдан сипаттауға мүмкіндік беретін жетекші бағыттардың біріне айналып отыр. Корпустық лингвистиканың теориялық негіздері мен зерттеу әдістері халықаралық деңгейде кеңінен дамығанымен, қазақ тілін оқыту контекстінде оның әдістемелік әлеуетін жүйелі түрде зерделеу мәселесі әлі де өзекті болып отыр.

Корпустық лингвистика дербес ғылыми бағыт ретінде XX ғасырдың екінші жартысында тілдік деректерді компьютерлік өңдеудің дамуына байланысты қалыптасты. Алғашқы тіл корпустары ағылшын тілі материалдары негізінде жасалып, тілдік бірліктердің нақты қолданысын эмпирикалық тұрғыда зерттеуге мүмкіндік берді. Бұл кезеңде корпустық лингвистика дәстүрлі интуитивті талдауға балама ретінде дерекке сүйенген тілдік сипаттауларды ұсынды. Кейінгі кезде уақыт талабына сай корпус әдістері тек лексикология мен грамматикада ғана емес, тілді оқыту әдістемесінде, дискурстық талдауда және қолданбалы лингвистикада кеңінен қолданыла бастады. Корпустық лингвистика лексикография саласындағы ең тиімді деп саналатын тәсілдердің бірі. Корпустық деректер мен компьютерлік технологияларды қолдану негізінде аз уақыт ішінде сөздіктерді құрастыруға, оны тәжірибе барысында қолдануға мүмкіндік береді. Алғаш рет тіл білімінде лингвистикалық деректер қоры Bank of English негізінде 1980 жылы Бирмингем университетінің COBUILD жобасы негізінде әзірленген. Ал корпусқа негізделген деректерді тұңғыш рет оқу үдерісінде Т. Джонс енгізіп, [1] аталмыш бағыт кейіннен компьютерлік оқыту (computer assisted language learning) жүйесінің қалыптасып дамуына, тілді оқытудағы «лексикалық тәсілдің» [2] қалыптасып, дамуына айтарлықтай ықпал етті.

Қазақстандағы корпустық лингвистиканың қалыптасуы мен даму мәселелері әлі де жан-жақты зерттеліп келе жатқан бағыттардың бірі. Дәстүрлі қазақ тіл білімінде тілдік құбылыстар көбіне көркем мәтіндерге немесе жеке авторлық үлгілерге сүйене отырып сипатталып келді. Ал корпусқа негізделген зерттеулер тілдік бірліктердің кең ауқымды мәтіндердегі нақты қолданысын, жиілік заңдылықтарын және контекстік вариативтілігін анықтауға мүмкіндік беріп отыр. Бұл тұрғыда Қазақ ұлттық корпусының (Qazaq National Corpus) құрылуы қазақ тіл біліміндегі маңызды кезеңдердің бірі десек болады. Қазақ тілі корпустық лингвистика саласының алғышарттары 2002 жылы қорғалған «Основные принципы формализации содержания казахского текста» атты А. Жұбановтың қазақ қолданбалы лингвистика саласындағы докторлық монографиялық еңбегінен бастау алды десек болады [3]. Сондай-ақ ғалымның «Қолданбалы лингвистика: қазақ тілінің статистикасы», ««Қазақ» тексінің статистикасы» еңбектері осы бағытты ауқымды зерттеулермен толықтырды [4]. Қазақ тіліндегі корпустық лингвистиканың дамуы мәтіндерді автоматты өңдеу мен морфологиялық белгіленім қою мәселелерімен тығыз байланысты. Бұл бағыттағы іргелі зерттеулердің бірі – А. Жаңабекованың «Қазақ тілі мәтіндеріне морфологиялық белгіленім қоюдың ғылыми-тәжірибелік негіздері» атты еңбегі. Автор аталған зерттеуінде қазақ тілінің агглютинативті табиғатын ескере отырып, морфологиялық талдаудың теориялық қағидаларын және оларды автоматтандырылған түрде жүзеге асырудың практикалық тетіктерін жан-жақты қарастырады. Жаңабекова қазақ тіліндегі морфологиялық белгіленімнің басты қиындығы ретінде сөз формаларының көпварианттылығын, аффикстердің жинақтала жалғануын және грамматикалық омонимияны атап көрсетеді. Осыған байланысты автор морфологиялық метабелгіленім жүйесін тек сөз табын белгілеумен шектемей, сөздің леммасын, грамматикалық категорияларын және синтаксистік әлеуетін қамтитын көпдеңгейлі құрылым ретінде ұсынады. Бұл тұжырым қазақ мәтіндерін корпусқа енгізу кезінде деректердің ғылыми дәлдігін қамтамасыз етудің негізгі шарты ретінде бағаланады. Жаңабекованың «Тіл корпустарының ғылыми-зерттеу әлеуеті» атты зерттеуінде корпустық лингвистика кең мағынада қарастырылады [5]. Автор тіл корпустарын тек мәтіндер жинағы емес, тілдік заңдылықтарды анықтауға мүмкіндік беретін кешенді ғылыми орта ретінде сипаттайды. Зерттеуде корпус деректерінің лексикалық, морфологиялық және дискурстық деңгейдегі талдауларға мүмкіндік беретіні, сондай-ақ тілдік бірліктердің қолданыс

жиілігі мен контекстік ерекшеліктерін анықтаудағы рөлі айқындалады. Бұл еңбекте қазақ мәтіндерін автоматтандыру мәселесі корпусстық инфрақұрылыммен тікелей байланыста қарастырылады. Автор корпус құру барысында мәтіндерді цифрландыру, нормализациялау, морфологиялық және семантикалық белгіленім қою кезеңдерінің өзара сабақтастығын негіздейді. Мұндай жүйелі көзқарас қазақ тіліндегі корпусстық ресурстардың сапасын арттыруға және оларды ғылыми зерттеулерде тиімді пайдалануға мүмкіндік береді. Жаңабекованың зерттеулеріндегі маңызды тұжырымдардың бірі – метабелгіленімнің корпусқа негізделген тіл оқытуда ерекше рөл атқаратыны. Морфологиялық белгіленімі бар мәтіндер білім алушыларға сөз формаларының қызметін, грамматикалық мағыналардың контексте жүзеге асуын және лексикалық бірліктердің тіркесімділігін дербес зерттеуге мүмкіндік береді. Бұл корпусстық лингвистиканы білім алушылардың зерттеушілік құзыреттілігін қалыптастыратын құрал ретінде қарастыруға негіз болады.

Корпусстық лингвистиканың негізгі принциптері мен тәсілдерін ашуға, сондай-ақ оның қазақстандық лингвистика ғылымындағы дамуын талдауға арналған Г.Ж.Кучумова, Д.Р.Мухамеджанова, А.Б.Ибраева зерттеулерінде екі ақпарат бойынша контент-талдау жүргізеді. Авторлар корпусстық лингвистиканы эмпирикалық тілдік зерттеулер жүргізудің тиімді әдіснамасы ретінде сипаттап, Қазақстандағы корпус жобаларының қазіргі жағдайына тоқталады. Зерттеуде ұлттық тілдік корпусстардың ғылыми зерттеу мен білім беру саласындағы мүмкіндіктері айқындалып, сонымен қатар корпус деректерін қолдануда кездесетін шектеулер мен әдіснамалық қиындықтар анықталған. Бұл еңбек қазақ тілін оқытуда корпусстық әдістерді енгізудің теориялық алғышарттарын негіздеуде маңызды орын алады [6].

Қазақ тілінің нақты қолданысын зерттеуде жиілік талдауы мен лексикалық құрылымдарды айқындаудың маңызын соңғы зерттеулерде Қазақ ұлттық корпусының деректеріне сүйене отырып, сөз формаларының жиілігін анықтау арқылы қазақ тілінің лексикалық жүйесінің эмпирикалық бейнесі ұсынылып жүр [7]. Зерттеу нәтижелері жиілік көрсеткіштерінің тілдік материалды ғылыми тұрғыдан іріктеуде, лексикалық минимумдарды айқындауда және оқу материалдарын деректерге негіздеп құрастыруда шешуші рөл атқаратынын дәлелдейді. Бұл зерттеулерде корпус деректерін пайдалану лексикалық бірліктердің қолданыс аясын нақтылауға мүмкіндік беретінін көрсетіп, олардың лексикалық дағдыларды қалыптастырудағы әлеуетін айқындауға мүмкінді беріп отыр. Корпусқа негізделген лексикалық талдаудың маңызды бағыттарының бірі – тұрақты тіркестер мен лексикалық құрылымдарды анықтау. Г.Сәрсеке осы бағыттағы зерттеуінде корпусқа негізделген статистикалық әдістерді – абсолютті және нормаланған жиілік, дисперсия (distribution/dispersion), және тіркес беріктігін бағалайтын көрсеткіштерді (мыс., MI / mutual information) қолданған [8]. Сонымен қатар бандддарды функционалдық және прагматикалық тұрғыдан жіктеу арқылы оларды академиялық дискурс құрылымдарына сәйкес топтастырып, мәтінді ұйымдастыратын формулалар, байланыстырушы фразалар, тақырыптық өрнектер және т.б. үлгілерді құрастырған. Зерттеу жиілігі жоғары тұрақты үштіктердің академиялық жазылымда қайталанатын үлгілерге – кәсіби формулаларға, метадискурсивтік фразаларға (мысалы, нәтижені сипаттайтын және зерттеу әдісін түсіндіретін тіркестерге) және тақырыптық кластерлерге жататынын көрсетті. Бұл зерттеу мақаласында белгілі бандддардың пәндік-регистірлік ерекшелігін анықтап, олардың академиялық мәтіндердегі коммуникативтік функцияларын сипаттады. Зерттеу жиілігі жоғары тұрақты үштіктердің академиялық жазылымда қайталанатын үлгілерге – кәсіби формулаларға, метадискурсивтік фразаларға (мысалы, нәтижені сипаттайтын және зерттеу әдісін түсіндіретін тіркестерге) және тақырыптық кластерлерге жататынын көрсетті. Сонымен бірге авторлар белгілі бандддардың пәндік-регистірлік ерекшелігін анықтап, олардың академиялық мәтіндердегі коммуникативтік функцияларын сипаттаған. Бұл зерттеудің нәтижесі арқылы пәндік-модульдік «лексикалық минимумдар» жасауды ұсынып, сол минимумдарды оқу бағдарламасына енгізген кезде қандай бандддардың

бірінші кезекте игерілуі керек екенін анықтауға мүмкіндік береді. Мысалы, зерттеу эсселері, реферат жазу, презентация деген секілді академиялық мәтін түрлеріне байланысты тапсырма түрлерін таңдауда негіз болады. Аталған әдіс пен мен нәтижелерді корпусқа негізделген лексикалық модульдерді қалыптастыруда, тапсырмалар дизайнын жүйелеуде, оқыту нәтижесін сандық өлшеу үшін тікелей қолданылатын методологиялық ресурс ретінде қолдануға болады.

Корпустық деректерді оқу үдерісінде қолдану лексикалық материалды эмпирикалық түрде іріктеуге, жиілік және коллокацияларды анықтауға мүмкіндік береді, бұл өз кезегінде оқу мақсаттарына сәйкес сөздік минимумдарды құрастыруға негіз болады. Жоғарыда атап өткеніміздей, соңғы жылдардағы зерттеулер корпусқа негізделген оқыту тәсілдерінің тиімділігін ғылыми нәтижелерді ұсыну арқылы дәлелдеп жүр. Мысалы, корпусқа негізделген тапсырмаларды сабақ барысында қолдану тілдің лексикасын меңгеруде оң әсерін тигізетіні дәлелденгенімен, зерттеулердің нәтижесі әдістеменің біркелкі еместігін көрсетіп отыр. Осы орайда әртүрлі әдістемелік жүйе мен бақылау-эксперимент жұмыстарының ауқымы бұл саланың әлі де зерттеуді қажет ететінін айқындайды [9]. Тіл үйрету әдістемесіндегі зерттеулерде DDL тәсілінің тәжірибелік қолданысы (оқытушының рөлі, тапсырма дизайны, оқушының деректермен жұмыс істеу дағдысы) жан-жақты талданып жүр. Мысалы, Боултон [10] және Стейплз пен Энтони [11] сияқты авторлар корпустық материалдың оқу тапсырмасындағы бейімделуіне айрықша назар аударып, оқытушы-медиатор рөлінің маңыздылығына тоқталады. Ал лексиканы оқытудың корпус негізіндегі әдістері туралы талдау жасаған Дилин Лью [9] оқу-әдістемелік құралдарды құрастыруда корпус мысалдарын, жиілік тізімдерін және контекстік жаттығуларды қалай қолдану керектігін сипаттайды. Бұл тәсілдер біздің зерттеуге – B1 деңгейіндегі тіл үйренушілердің лексикалық дағдыларын дамытуға бағытталған корпустық талдаулардың үлгілерін ұсынуға тікелей негіз болды.

Қолданбалы лингвистика саласында компьютерлік корпустар тілді оқыту тәжірибесінде тиімді құрал ретінде кеңінен қолданылып келеді. Осы тұрғыда білім алушылардың лексикалық дағдыларының қалыптасу деңгейі – олардың тілдік құзыреттілігін дамытудағы негізгі факторлардың бірі. Оқыту үдерісінің нәтижелілігі оқу материалы білім алушылар тарапынан белгіленген талаптардан жоғары деңгейде меңгерілген жағдайда ғана қамтамасыз етіледі. Зерттеу нәтижелері корпустық лингвистиканың теориялық қағидаларын қазақ тілін оқыту әдістемесімен ұштастырып, деректерге негізделген оқытудың (DDL) қазақ тіл біліміндегі қолдану аясын кеңейтеді. Қазақ тілін меңгертуде лексикалық дағдылардың қалыптасуын эмпирикалық деректер арқылы сипаттап, лексикалық минимум, коллокация және контекст ұғымдарының әдістемелік мазмұнын нақтылау зерттеудің негізгі ғылыми жаңалықтарының бірі. Сонымен қатар корпус деректерінің лексикалық құзыреттілікті қалыптастырудағы рөлі ғылыми тұрғыдан негізделіп, қолданбалы лингвистика мен тіл оқыту теориясына елеулі үлес қосады.

Әдістеме және зерттеу әдістері. Зерттеу қазақ тілін екінші тіл ретінде меңгерушілердің лексикалық дағдыларын корпусқа негізделген тәсіл арқылы дамыту тиімділігін анықтауға бағытталды. Осы мақсатта нақты тілдік корпустар, арнайы құрастырылған оқу материалдары, лексикалық тест түрлері және статистикалық талдау құралдары қолданылды. Зерттеу әдістемесі корпустық лингвистиканың эмпирикалық тәсілдері мен педагогикалық эксперименттің классикалық құрылымына негізделді.

Зерттеудің негізгі материалдары үш деректер базасын қамтыды. Бірінші материалдық база ретінде Қазақ тілінің ұлттық корпусы пайдаланылды. Корпустың публицистикалық, көркем әдеби, ғылыми және ауызша транскрипцияланған мәтіндері жиілік, конкорданс және коллокациялық талдау жүргізу үшін қолданылды. Корпустың жиілік сүзгісі арқылы қазақ тілінің ең жиі қолданылатын 1000 бірліктен тұратын лексикалық минимумы анықталды. Коллокациялар модулінде 30 жиі қолданылатын етістіктің 120-дан астам тұрақты тіркестері есептелді. MI-score ≥ 3.0 болатын мағыналы тіркестері оқыту материалына енгізілді. Корпус деректеріне сүйене отырып мағыналық жағынан тұрақты,

ең жиі қолданылатын етістік+толықтауыш/ етістік+үстеу тіркестері ғана оқу материалы ретінде алынды.

Екінші материалдық база – 52 340 токеннен тұратын авторлық оқу корпусы. Бұл корпус А2–В1 деңгейіне бейімделген диалогтар мен оқу мәтіндерінен жинақталды және корпусқа негізделген оқу материалдарын әзірлеу үшін қолданылды. Оқу үдерісіне енгізу үшін автордың «Қазақ тілін оқытуда корпуслық тәсілдерді қолдану (жаттығулар кешені)» оқу-әдістемелік құралының ішіндегі мәтіндерден 500 сөйлем (контекстік үлгілер) алынған [12]. Бұл мәтіндер Шаяхметов атындағы «Тіл-қазына» ұлттық ғылыми-практикалық орталығы әзірлеген корпус материалы негізінде іріктелді [13]. Оқу әдістемелік құралдың ішінде осы мәтіндерден конкорданс тапсырмалары, жиілік карталары, үлгілік сөйлемдер және контексті салыстыратын тапсырмалар жасалды. Үшінші материал – коллокациялық кіші корпус, құрамында қазақ тіліндегі 30 жиі етістіктің 6400 қолданысы бар. Бұл корпус етістіктердің тіркесімділік ерекшеліктерін анықтап, коллокацияны оқытуға арналған жаттығуларды құрастыру үшін пайдаланылды.

Зерттеуге қазақ тілін екінші тіл ретінде меңгеріп жатқан 10-сыныптың 62 білім алушысы қатысты. Қатысушылардың бастапқы деңгейін анықтау мақсатында Қазақ тілін меңгеру деңгейін бағалау – QAZTEST жүйесінің лексика-грамматика бөлімі негізінде жасалған 30 сұрақтық диагностикалық тесттен өтті. Тест нәтижелері бойынша білім алушылар екі топқа бөлінді: эксперименттік топ (31 білім алушы) және бақылау тобы (31 білім алушы). Екі топтың бастапқы лексикалық деңгейлері шамалас болды. Лексикалық дағдылардың қалыптасу деңгейін бағалау үшін 60 тапсырмадан тұратын авторлық тест қолданылды. Тест төрт бөліктен құралды: сөз мағынасын анықтау (25 тапсырма), сөз тіркестерін сәйкестендіру (20 тапсырма), контекстегі сөз таңдауды тексеру (10 тапсырма) және шағын мәтіндегі синонимдік алмастыруларды табу (5 тапсырма). Сонымен қатар жазбаша жұмыстардың лексикалық байлығы TTR (Type-Token Ratio – мәтіндегі бірегей сөздер саны мен жалпы сөздер санының арақатынасы), MTLD (Measure of Textual Lexical Diversity – мәтіндегі сөздік қордың алуан түрлілігін анықтайтын статистикалық көрсеткіш) және коллокациялық тығыздық коэффициенттері арқылы өлшенді. Білім алушылардың корпуспен жұмыс істеу дағдылары 12 сұрақтан тұратын Лайкерт сауалнамасы арқылы бағаланды.

Зерттеу әдістерінің бірінші блогын корпуслық лингвистикалық тәсілдер құрады. Жиілік талдауы арқылы ҚТҮК негізінде жиі қолданылатын лексикалық бірліктердің тізімі түзілді. Коллокациялық талдау PMI (екі сөздің кездейсоқ емес, мағыналық тұрғыдан байланысты бірге қолданылу ықтималдығы) және MI-score (PMI-дің корпус лингвистикада көп қолданылатын қарапайымдалған нұсқасы) көрсеткіштерімен жүргізіліп, оқытуға енгізілетін тіркестер іріктелді. Конкорданс талдауында KWIC әдісімен (негізгі сөздің контекст ішіндегі көрінісі) алынған 500 контекстік үзінді семантикалық және стильдік вариативтілік тұрғысынан сарапталды. Осы әдістер корпусқа негізделген жаттығуларды жасауға және лексикалық үлгілерді анықтауға мүмкіндік берді.

Зерттеудің екінші блогын 8 аптаға созылған педагогикалық эксперимент құрады. Оның құрылымы үш кезеңнен тұрды. Дайындық кезеңінде бастапқы тест алынды, оқу материалының 6 модулі жасалды және жиілік лексикалық минимум анықталды. Негізгі кезең 6 аптаға созылып, эксперименттік топқа корпусқа негізделген оқыту әдістемесі қолданылды. Әр апта нақты модульге арналды: конкорданспен жұмыс (1 апта), жиілік сөздік минимум (1 апта), етістікті коллокациялар (екі апта), грамматикалық үлгілер (1 апта) және корпусқа сүйенген мәтін жазу (1 апта). Бақылау тобы дәстүрлі оқыту әдісі бойынша оқу үдерісін жалғастырды. Қорытынды кезеңде соңғы тест, сауалнама және жазбаша жұмыстар жиналды.

Эксперимент нәтижелері SPSS 26.0 бағдарламасында өңделді. Студенттердің бастапқы және соңғы нәтижелерін салыстыру үшін paired samples t-test, ал екі топтың нәтижелерін салыстыру үшін independent samples t-test қолданылды. Әдістеменің ықпал күшін анықтау үшін Cohen's d коэффициенті есептелді, оқыту модульдерінің әсерін салыстыруда

ANOVA (дисперсиялық талдау) қызмет етті. Корпус тапсырмаларын орындау сапасы мен лексикалық даму көрсеткіштері арасындағы байланыс Spearman (екі айнымалының арасындағы байланыс дәрежесін анықтайтын бейпараметрлік әдіс) корреляциясы арқылы тексерілді. Зерттеу этикасы сақталып, барлық қатысушылар зерттеуге ерікті түрде қатысуға келісім берді, алынған деректер анонимдендірілді.

Талқылау мен бақылау. Бұл зерттеуде қазақ тілін екінші тіл ретінде оқыту үдерісінде лексикалық дағдыларды корпусық лингвистика негізінде қалыптастырудың әдістемелік модельінің тиімділігі эксперимент арқылы тексерілді. Нәтижелер лексикалық тесттер, жиілік сөздерді игеру деңгейі, коллокациялық құзырет, жазбаша мәтіндердегі сөз байлығы және корпуспен жұмыс істеу дағдылары бойынша талданды.

Эксперимент басталар алдында екі топтың лексикалық білім деңгейі шамаластығын анықтау мақсатында 30 сұрақтан тұратын диагностикалық тест жүргізілді. Статистикалық талдау нәтижелері эксперименттік және бақылау топтарының бастапқы деңгейінде елеулі айырмашылық жоқ екенін көрсетті (1-кесте), бұл эксперимент нәтижелерінің объективтілігін қамтамасыз етеді ($t = 0.37$, $p = 0.71$).

Кесте 1 – Бастапқы диагностикалық тест нәтижелері

Топ	Орташа балл (%)	Стандартты ауытқу	t	p
Эксперименттік топ	41.8	6.2	0.37	0.71
Бақылау тобы	42.6	5.8	-	-

Алты апталық оқыту циклынан кейін алынған қорытынды тест екі топ арасында айқын айырмашылық бар екенін көрсетті. Эксперименттік топтағы жетістік динамикасы бақылау тобымен салыстырғанда екі еседен жоғары болды. Қорытынды тест нәтижесі 2-кестеде берілді.

Кесте 2 – Қорытынды тест нәтижесі

Көрсеткіш	Эксперименттік топ	Бақылау тобы
Бастапқы нәтиже	41.8%	42.6%
Қорытынды нәтиже	74.3%	57.2%
Өзгеріс	+32.5%	+14.6%

Статистикалық талдау нәтижелері:

- paired t-test (эксп. топ): $t = 9.21$, $p < 0.001$
- paired t-test (бақ. топ): $t = 4.12$, $p < 0.01$
- independent t-test (соңғы тест): $t = 3.84$, $p < 0.001$
- әсер күші: **Cohen's d = 0.92** (жоғары эффект).

Бұл корпусқа негізделген әдістеменің лексикалық дағдыларды қалыптастыруда дәстүрлі тәсілдерге қарағанда анағұрлым тиімді екенін дәлелдейді. Ал жиілік сөздіктері мен лексикалық минимумдарды меңгертуде жиілік критерийі бойынша Қазақ тілінің ұлттық корпусынан алынған 200 сөздік минимумға жүргізілген тест нәтижесі де эксперименттік топтың оқу үлгерімінің басымдығын көрсетті (3-кесте).

Кесте 3 – Жиілік бойынша сөздерді меңгеру нәтижелері

Топ	Дұрыс жауап (%)	MI-score ≥ 3.0 коллокацияларды дұрыс қолдану (%)
Эксперименттік топ	83%	71%
Бақылау тобы	64%	28%

Эксперименттік топ MI-score жоғары сөз тіркестерін бақылау тобына қарағанда 2,5 есе жиі дұрыс қолданған ($p < 0.001$). Бұл коллокативті үлгілерді корпус арқылы көрсету

тиімді екенін айғақтайды. Коллокациялық тест (20 сұрақ) корпусқа негізделген әдістеменің тиімділігін дәлелдеді (4-кесте).

Кесте 4 – Коллокациялық тест нәтижесі

Көрсеткіш	Эксперименттік топ	Бақылау тобы
Орташа балл	15.4/20	10.7/20
Қате коллокация пайызы	28%	63%
t	4.27	-
p	<0.0001	-

Коллокациялық дағды – екінші тілді меңгерудегі ең қиын компоненттердің бірі. Эксперимент нәтижесі корпус негізіндегі әдістеменің бұл бағытта өте тиімді нәтиже көрсететінін дәлелдеді.

Нәтижелер. Эксперимент соңында студенттердің 120-150 сөздік эсселері жазбаша тілдік дағдыларын бағалау үшін талданды. Лексикалық байлықты бағалау мақсатында үш негізгі көрсеткіш қолданылды: TTR (type-token ratio), MTLD (Measure of Textual Lexical Diversity) және CDC (collocational density coefficient). Бұл көрсеткіштер студенттердің лексикалық қорын, сөздердің әртүрлілігін және коллокациялық дағдыларын сандық тұрғыдан бағалауға мүмкіндік береді.

1. TTR (type-token ratio) – сөздік бірліктердің әртүрлілігін өлшейтін көрсеткіш. Бұл көрсеткіш мәтіндегі әртүрлі сөздердің (types) жалпы сөздер санына (tokens) қатынасын білдіреді. Яғни, $TTR = (\text{әртүрлі сөздер саны}) / (\text{жалпы сөздер саны})$. Бұл коэффициент білім алушының сөз байлығын бағалауға мүмкіндік береді: TTR мәні жоғары болса, білім алушы мәтінде бір мағына орнына жұмсауға болатын сөздердің әртүрлі формадағы нұсқасын қолданғанын білдіреді.

2. MTLD (Measure of Textual Lexical Diversity) – мәтін бойынша сөз байлығын өлшеудің жетілдірілген көрсеткіші. MTLD TTR-дан айырмашылығы, мәтіннің көлемін емес, мәтіндегі сөздердің қайталанбауын, әртүрлі сөздердің қолданылуын есептеп, талдауға мүмкіндік береді. MTLD жоғары мәні білім алушының лексикалық қорын кеңінен қолданғанын көрсетеді, яғни ол сөздердің қайталануын азайтып, әртүрлі сөздерді қолдануға бейім екенін білдіреді.

3. CDC (collocational density coefficient) – коллокациялық тығыздық коэффициенті, мәтіндегі сөз тіркестерінің (collocations) жиілігі мен табиғи қолданылуын сандық түрде сипаттайды. CDC студенттің тілдік үлгілерді қаншалықты дұрыс қолданатынын, яғни егістік-зат есім, егістік-үстеу және тұрақты тіркестерді мәтінде орынымен қолдана алу қабілетін көрсетеді. Коллокациялық тығыздық жоғары болса, студент мәтінді тілдік қалыптарға сәйкес, табиғи құрылымда құра алғанын білдіреді.

Осы үш көрсеткіштің үйлесім тауып қолданылуы білім алушының лексикалық дағдысының даму деңгейін кешенді түрде бағалауға мүмкіндік береді. Мысалы, TTR – сөздік қордың әртүрлілігін, MTLD – сөздердің қайталанбауын, ал CDC – коллокациялық құзыреттілікті нақты көрсетеді. Зерттеу барысында эксперименттік топтың эсселері бойынша барлық үш көрсеткіштің едәуір жоғарылауы (TTR: 0.54 → 0.68, MTLD: 72 → 95, CDC: 0.83 → 1.27) корпусқа негізделген әдістеменің лексикалық дағдыларды тиімді дамытуда маңызды рөл атқаратынын дәлелдеді.

Білім алушылардың корпуспен жұмыс істеу дағдылары 12 сұрақтан тұратын Лайкерт сауалнамасы арқылы бағаланды (1 – мүлде қолдана алмайды, 5 – толық қолдана алады). Сауалнама келесі қабілеттерді өлшеуге бағытталған: конкордансты оқу, коллокацияны таңдау, корпусқа сүйене отырып сөйлем құрау, мәтінді түзету, лексикалық қорды кеңейту және өзіндік мониторинг.

Эксперименттік топтағы 31 студенттің деректері SPSS Statistics 27 бағдарламасында талданып, әр сұрақ бойынша орташа мән, стандартты ауытқу, сондай-ақ жалпы дағдылар бойынша орташа көрсеткіш есептелді. Талдау нәтижесі 5-кестеде көрсетілді.

Кесте 5 – Стандартты ауытқу, сондай-ақ жалпы дағдылар бойынша орташа көрсеткіш

Құзыреттіліктер	Орташа балл	Стандартты ауытқу
Конкордансты оқу	4.3	0.52
Мағына реңктерін ажырату	4.1	0.48
Коллокацияны таңдау	4.4	0.50
Жаңа сөздер мен тіркестерді анықтау	4.2	0.47
Корпусқа сүйене отырып сөйлем құрастыру	4.0	0.55
Мәтінді түзету	4.1	0.49
Сөздік қорын кеңейту	4.3	0.51
Тақырыптық сөздік минимумдарды пайдалану	4.2	0.50
Эсселерді бағалау	4.1	0.52
Стратегиялық жоспарлау	4.0	0.53
Қате сөздер мен тіркестерді түзету	4.2	0.48
Өзіндік мониторинг	4.1	0.46

Орташа жалпы көрсеткіш 4.15 баллды құрайды. Ал стандартты ауытқу: 0.50, бұл білім алушылардың жауаптарының біркелкілігін көрсетеді. SPSS-та жүргізілген тұрақтылық талдауы (Reliability Analysis, Cronbach's α) нәтижесі $\alpha = 0.87$, яғни сауалнама жоғары ішкі сенімділікке ие. One-Sample t-test арқылы әрбір дағдының базалық деңгейден (3 – орташа қолдану деңгейі) статистикалық маңызды айырмашылығы тексерілді: барлық дағдылар үшін $t(30) > 6.0$, $p < 0.001$. Бұл білім алушылардың корпуспен жұмыс істеу қабілеттерінің базалық деңгейден едәуір жоғары екенін көрсетеді. Оқу үдерісіне қатысушылардың корпуспен жұмыс істеу дағдылары жоғары деңгейде дамыған (орташа балл 4.15), бұл корпусқа негізделген әдістемелік жүйенің тиімділігін көрсетеді. Ең жоғары көрсеткіштер коллокацияны таңдау ($M = 4.4$) және конкордансты оқу ($M = 4.3$) қабілеттерінде байқалды. Сонымен қатар, алынған деректер TTR, MTLT және CDC көрсеткіштерінің өсуімен үйлесіп, корпусқа негізделген әдістеменің лексикалық дағдыларды тиімді деген болжамды толығымен растайды.

Жүргізілген эксперимент корпусық лингвистикаға негізделген әдістеменің:

- сөздік қорды кеңейтуге;
- коллокацияны меңгеруге;
- тілдік үлгілерді дұрыс қолдануға;
- жазбаша мәтіндердің сапасын арттыруға айтарлықтай ықпал еткенін көрсетті.

Эксперименттік топтың барлық көрсеткіштері бақылау тобынан статистикалық жағынан жоғары болды ($p < 0.001$). Сонымен қатар Cohen's d (0.92) әдістеменің жоғары тиімділігін растайды.

Қорытынды. Жүргізілген зерттеу қазақ тілін екінші тіл ретінде оқыту үдерісінде лексикалық дағдыларды лингвистикалық корпус негізінде қалыптастырудың әдістемелік моделінің тиімділігін эмпирикалық тұрғыдан дәлелдеуге мүмкіндік берді. Эксперимент нәтижелері корпусқа негізделген тәсілдің білім алушылардың лексикалық дамуына кешенді әрі жүйелі ықпал ететінін көрсетті. Алты апталық оқыту циклі барысында эксперименттік топтың лексикалық білім деңгейі бақылау тобымен салыстырғанда едәуір жоғарылағаны анықталды. Қорытынды тест нәтижелері эксперименттік топта лексикалық көрсеткіштердің +32,5%-ға өсуін көрсетсе, бақылау тобында бұл көрсеткіш +14,6%-ды ғана құрады. Статистикалық талдау нәтижелері (paired samples t-test, independent samples t-test) алынған айырмашылықтардың сенімді екенін ($p < 0.001$) және корпусқа негізделген әдістеменің әсер күші жоғары екенін (Cohen's $d = 0.92$) дәлелдеді. Зерттеу барысында жиілік сөздіктері мен корпус негізінде анықталған лексикалық минимумдарды меңгерту білім алушылардың сөздік қорын жүйелі кеңейтуге ықпал ететіні анықталды. Әсіресе MI-score ≥ 3.0 көрсеткіші бар мағыналық тұрғыдан тұрақты коллокацияларды оқыту эксперименттік топта едәуір жоғары нәтижелер берді. Бұл дерек коллокациялық үлгілерді деректерге негізделген түрде көрсету дәстүрлі оқыту тәсілдеріне қарағанда тиімді екенін айғақтайды.

Жазбаша жұмыстарды талдау нәтижелері де корпусқа негізделген әдістеменің артықшылықтарын көрсетті. Эксперименттік топта TTR, MTLTD және CDC көрсеткіштерінің айтарлықтай жоғарылауы студенттердің сөздік байлығының артқанын, лексикалық әртүрліліктің көбейгенін және коллокациялық құзыреттіліктің дамығанын дәлелдеді. Бұл корпус материалдарына сүйенген тапсырмалардың білім алушыларды дайын тілдік үлгілерді саналы түрде қолдануға жетелейтінін көрсетеді. Сонымен қатар сауалнама нәтижелері білім алушылардың корпуспен жұмыс істеу дағдыларының жоғары деңгейде қалыптасқанын көрсетті. Конкордансты оқу, коллокацияны таңдау, корпусқа сүйене отырып сөйлем құрастыру, мәтінді түзету және өзіндік мониторинг сияқты құзыреттіліктер бойынша орташа көрсеткіштердің жоғары болуы ($M = 4.15$) корпусқа негізделген әдістемелік жүйенің оқу үдерісінде тиімді жүзеге асқанын дәлелдейді. Зерттеу нәтижелері лингвистикалық корпусқа негізделген оқыту қазақ тілін меңгертуде лексикалық дағдыларды қалыптастырудың тиімді құралы екенін көрсетіп, оны оқу үдерісіне жүйелі түрде енгізудің ғылыми және әдістемелік негізін айқындады.

Әдебиеттер

1. Johns T., & King P. (Eds.). Classroom concordancing. English Language Research Journal. – 1991. – № 4. – III–IV.
2. Lewis M. The lexical approach: The state of ELT and a way forward. – Hove : Language Teaching Publications, 1993.
3. Жұбанов А.К. Основные принципы формализации содержания казахского текста. – Алматы, 2002. – 250 с.
4. Жұбанов А. Қ. Қолданбалы лингвистика: қазақ тілінің статистикасы: Оқу құралы. – Алматы: Қазақ университеті, 2004. – 209 б.
5. Жаңабекова А.Ә. Қазақ тілі мәтіндеріне морфологиялық белгіленім қоюдың ғылыми-тәжірибелік негіздері // Научно-практическая конференция «Языки меньшинств в компьютерных технологиях: опыт, задачи и перспективы». – Уфа, 2012.
6. Кучумова Г.Ж., Мухамеджанова Д.Р., Ибраева А.Б. Корпусная лингвистика как методология проведения эмпирических языковых исследований и ее развитие в Казахстане // Вестник Карагандинского университета. Серия «Филология». – 2024. – Т. 11429. – №. 2. – С. 96–105. DOI: <https://doi.org/10.31489/2024Ph2/96-105>
7. Omarova S., Ospanova D., Aitova N., et al., 2025. A Corpus Approach in Language Discovery: A Word Frequency Analysis Based on the Corpus Outcomes in Kazakh. Forum for Linguistic Studies. 7(2): 869–881. DOI: <https://doi.org/10.30564/fls.v7i2.8317>
8. Sarseke G. A., Khopur A. Y., Akmagambetova B. Y. et al., (2025). Corpus-Based Analysis of Three-Word Lexical Bundles in Kazakh. Forum for Linguistic Studies, 7(11), 1195–1210. DOI: <https://doi.org/10.30564/fls.v7i11.11567>
9. Liu D., & Lei L. Using corpora to teach vocabulary // The TESOL Encyclopedia of English Language Teaching. – 2018. – pp. 1-8. DOI:10.1002/9781118784235.eelt0844
10. Boulton A. (2012). Data-driven learning: The perpetual enigma. In S. Granger, G. Gilquin & F. Meunier (Eds.), The Cambridge Handbook of Learner Corpus Research (pp. 533–559). Cambridge: Cambridge University Press. DOI: 10.1017/CBO9781139649414.030
11. Staples S., & Anthony L. (2023). Corpus linguistics in EFL language teaching: Insights from research and practice. JALT Journal, Vol. 45(2), pp. 246–263. DOI: 10.37546/JALTJJ45.2-4.
12. Ораз А.Н. Қазақ тілін оқытуда корпуслық тәсілдерді қолдану (жаттығулар кешені). Жаттығулар кешені.. – Шымкент: Әлем, 2025. – 48 б.
13. qazcorpora.kz [Электронды ресурс]. (қаралған күні: 20.09.2025)

А.Н. ОРАЗ

Южно-Казахстанский педагогический университет имени У.Жанибекова, Шымкент,
Казахстан

К.Т. МАЛИКОВ

Евразийский национальный университет имени Л.Н.Гумилева, Астана, Казахстан

ВЛИЯНИЕ КОРПУСНЫХ ПОДХОДОВ НА ФОРМИРОВАНИЕ ЛЕКСИЧЕСКИХ НАВЫКОВ В ОБУЧЕНИИ КАЗАХСКОМУ ЯЗЫКУ

Аннотация. Данная статья посвящена научному обоснованию методической модели формирования лексических навыков на основе лингвистического корпуса в процессе обучения казахскому языку как второму языку и экспериментальному доказательству её эффективности. Цель исследования заключается в анализе научных основ формирования лексических навыков с использованием корпусных подходов в обучении казахскому языку, а также в рассмотрении эффективности апробированной на практике методической системы. В ходе исследования на основе принципов прикладной лингвистики, корпусной лингвистики и обучения, основанного на данных (Data-Driven Learning), была определена номенклатура лексических навыков. Учебный материал отбирался на базе данных Национального корпуса казахского языка с применением частотного анализа, коллокационного анализа (MI-score ≥ 3.0), методов конкорданса и KWIC. Экспериментальное обучение проводилось в течение шести недель в контрольной и экспериментальной группах. Результаты исследования были обработаны с использованием программы SPSS 26.0 и проанализированы с применением paired samples t-test, independent samples t-test, ANOVA и корреляции Спирмена. Результаты эксперимента показали, что корпусно-ориентированная методика оказывает значительное влияние на развитие лексических навыков обучающихся. Кроме того, богатство словарного запаса в письменных работах обучающихся было определено с использованием показателей TTR, MTLD и коллокационной плотности. Научные результаты исследования доказывают эффективность системного использования лингвистических корпусов в обучении казахскому языку и предлагают научную основу для обновления учебных программ и методических материалов. В соответствии с исследовательской гипотезой статьи влияние корпусно-ориентированных методов обучения на лексическое развитие обучающихся подтверждается эмпирическими данными. Полученные выводы позволяют научно обоснованно совершенствовать учебные программы, учебники и цифровые образовательные ресурсы для обучения казахскому языку как второму языку.

Ключевые слова: корпусная лингвистика, обучение, основанное на данных (DDL), лексические навыки, Национальный корпус казахского языка, частотный анализ.

A.N. ORAZ

U.Zhanibekov South Kazakhstan Pedagogical University, Shymkent, Kazakhstan

K.T. MALIKOV

L.N.Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

THE IMPACT OF CORPUS-BASED APPROACHES ON THE DEVELOPMENT OF LEXICAL SKILLS IN TEACHING THE KAZAKH LANGUAGE

Annotation. This article is devoted to the theoretical substantiation and experimental validation of a methodological model for developing lexical skills through the use of linguistic corpora in the process of teaching Kazakh as a second language. The aim of the study is to analyze the theoretical foundations of corpus-based approaches to lexical skill development in Kazakh language instruction and to examine the effectiveness of an empirically tested instructional model. The research is grounded in the principles of applied linguistics, corpus linguistics, and Data-Driven Learning (DDL), on the basis of which a structured framework of lexical skills was established. The instructional

materials were developed using data from the Kazakh National Corpus and were selected through frequency analysis, collocational analysis (MI-score ≥ 3.0), concordance analysis, and the KWIC method. The experimental teaching was conducted over a six-week period with both experimental and control groups. The research data were processed using SPSS 26.0, employing paired samples t-tests, independent samples t-tests, ANOVA, and Spearman correlation analysis. The results of the experiment demonstrate that the corpus-based methodology has a statistically significant impact on learners' lexical skill development. In addition, the lexical richness of learners' written texts was measured using TTR, MTLT, and collocational density indices. The findings provide empirical evidence supporting the effectiveness of systematic corpus use in teaching Kazakh and offer a solid scientific basis for updating curricula, instructional materials, and digital educational resources. The study confirms the research hypothesis that corpus-based instructional methods significantly enhance learners' lexical development and contribute to the improvement of educational programs for teaching Kazakh as a second language.

Keywords: corpus linguistics, Data-Driven Learning (DDL), lexical skills, Kazakh National Corpus, frequency analysis.

References

1. Johns T., & King P. (Eds.). Classroom concordancing. English Language Research Journal. – 1991. – № 4. – III–IV.
2. Lewis M. The lexical approach: The state of ELT and a way forward. – Hove : Language Teaching Publications, 1993.
3. Zhubanov A.K. Osnovnye principy formalizatsii soderzhaniya kazahskogo teksta. – Almaty, 2002. – 250 s.
4. Zhubanov A. Q. Qoldanbaly lingvistika: qazaq tilinin statistikasy: Oqu quraly. – Almaty: Qazaq universiteti, 2004. – 209 b.
5. Zhanabekova A.A. Qazaq tili matinderine morfologijalyq belgilenim qojudyn gylमितazhiribelik negizderi // Nauchno-prakticheskaja konferencija «Jazyki men'shinstv v komp'juternyh tehnologijah: opyt, zadachi i perspektivy». – Ufa, 2012.
6. Kuchumova G., Muhamejanova D., Ibrayeva A. Korpusnaja lingvistika kak metodologija provedenija jempiricheskix jazykovyx issledovanij i ee razvitie v Kazahstane // Bulletin of the Karaganda university. Philology series. – 2024. – T. 11429. – №. 2. – S. 96-105. DOI: <https://doi.org/10.31489/2024Ph2/96-105>
7. Omarova S., Ospanova D., Aitova N., et al., 2025. A Corpus Approach in Language Discovery: A Word Frequency Analysis Based on the Corpus Outcomes in Kazakh. Forum for Linguistic Studies. 7(2): 869–881. DOI: <https://doi.org/10.30564/fls.v7i2.8317>
8. Sarseke G. A., Khopur A. Y., Akmagambetova B. Y. et al., (2025). Corpus-Based Analysis of Three-Word Lexical Bundles in Kazakh. Forum for Linguistic Studies, 7(11), 1195–1210. DOI: <https://doi.org/10.30564/fls.v7i11.11567>
9. Liu D., & Lei L. Using corpora to teach vocabulary // The TESOL Encyclopedia of English Language Teaching. – 2018. – pp. 1-8. DOI:10.1002/9781118784235.eelt0844
10. Boulton A. (2012). Data-driven learning: The perpetual enigma. In S. Granger, G. Gilquin & F. Meunier (Eds.), The Cambridge Handbook of Learner Corpus Research (pp. 533–559). Cambridge: Cambridge University Press. DOI: 10.1017/CBO9781139649414.030
11. Staples S., & Anthony L. (2023). Corpus linguistics in EFL language teaching: Insights from research and practice. JALT Journal, Vol. 45(2), pp. 246–263. DOI: 10.37546/JALTJJ45.2-4.
12. Oraz A.N. Qazaq tilin oqytuda korpustyq tasilderdi qoldanu (zhattygular kesheni). Zhattygular kesheni. – Shymkent: Alem, 2025. – 48 b.
13. qazcorporaz.kz [Electronic resource]. (date of review: 20.09.2025)

Авторлар туралы мәлімет:

Ораз Айдана Нурмаханқызы – философия докторы (PhD), Ө.Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университетінің аға оқытушысы, Шымкент, Қазақстан.

Ораз Айдана Нурмахановна – доктор философии (PhD), старший преподаватель Южно-Казахстанского педагогического университета имени У. Жанибекова, Шымкент, Казахстан.

Oraz Aidana Nurmakhankyzy – Doctor of Philosophy (PhD), senior lecturer at the O.Zhanibekov South Kazakhstan Pedagogical University, Shymkent, Kazakhstan.

Маликов Куанышбек Турарбекович – филология ғылымдарының кандидаты, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің доценті, Астана, Қазақстан.

Маликов Куанышбек Турарбекович – кандидат филологических наук, доцент Евразийского национального университета имени Л.Н.Гумилева, Астана, Казахстан.

Malikov Kuanyshbek Turarbekovich – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of the L.N.Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan.